

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ НАРОДОЗНАВСТВА**

Схвалено

Вченою радою ІН НАН України,
протокол № 8
від «11» вересня 2024 року

Затверджено

на засіданні відділу етнології сучасності
ІН НАН України
протокол № 5
від «03» вересня 2024 року

Завідувач відділу етнології сучасності
Ярослав ТАРАС

Силабус з навчальної дисципліни

«Етнопсихологія»,

що викладається у межах підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня

вищої освіти – доктора філософії – спеціальності

032 «Історія та археологія»

Львів 2024 р.

Силабус навчальної дисципліни «Етнопсихологія»

Назва курсу	Народна архітектура України
Адреса викладання дисципліни	Львів, проспект Свободи, 15, Інститут народознавства НАНУ
Науковий відділ, за яким закріплена дисципліна	Відділ етнології сучасності
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	03 – гуманітарні науки 032 – історія та археологія
Викладачі курсу	к.і.н., с.н.с. Балагутрак М.П.
Контактна інформація викладачів	balahutrak@ukr.net
Консультації з питань навчання по дисципліні відбуваються	Інститут народознавства НАН України Львів, проспект Свободи, 15
Сторінка курсу	
Інформація про дисципліну	«Етнопсихологія» є вибірковою дисципліною зі спеціальності 032 – історія та археологія (спеціалізація “етнологія”), яка викладається в четвертому семестрі для аспірантів в обсязі трьох кредитів (150 годин) за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS.
Коротка анотація дисципліни	«Етнопсихологія» як навчальна дисципліна вивчає психологічні особливості різних народів і культур, досліджує закономірності й механізми формування етнічної і національної ідентичності, особливості пізнавальних, емоційно-вольових процесів, ціннісних орієнтацій і поведінки представників тієї чи іншої етнічної спільноти, описує і пояснює мотиви та особливості взаємодії всередині етносу/нації й поміж сусідніми націями.
Мета та завдання курсу	Мета курсу «Етнопсихологія» – формування у аспірантів зацікавлення національно-психологічними особливостями народів, історико-культурних надбань українського етносу, усвідомлення важливості традиційних чинників для формування самосвідомості та ідентичності індивідів, поглиблене розуміння психології інших етносів в умовах міжетнічної взаємодії, пошуку відповідей на низку важливих і актуальних питань сучасності: <i>які чинники скріплюють етнічну/національну ідентичність українців?; які психокультурні механізми забезпечують самовідтворення, спадкоємність традицій народу?; чи можливі глобальні психокультурні універсали?; чи існують фундаментальні засади міжнаціонального (міжетнічного) порозуміння?; які чинники розпалюють етноконфліктні ситуації?; яким чином вибудовується певна система образів, притаманних психіці окремого народу тощо.</i> Завдання дисципліни «Етнопсихологія» полягає у формуванні в аспірантів поглиблених знань з найбільш актуальних проблем у галузі

	<p>етнопсихології:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. З'ясувати значення і вплив доби романтизму («духу народу») на становлення етнопсихологічних ідей, поглядів, концепцій у європейському та українському народознавстві кінця XVIII – середини XIX ст; 2. ознайомлення аспірантів з науковою спадщиною провідних вчених – філософів, психологів, істориків, етнографів, фольклористів, антропологів у галузі етнопсихології XIX – початку XXI ст. 3. визначення перспективних напрямків етнопсихологічних досліджень, методів аналізу конкретних етнопсихологічних проблем і явищ; 4. вивчення психокультурних механізмів формування етнічної /національної ідентичності; 5. з'ясування психологічних проблем міжнаціональної /міжетнічної взаємодії, чинників міжетнічної толерантності і нетерпимості; 6. визначити вплив етнопсихологічної характерології: норм, цінностей, ідеалів на динаміку дійсних суспільно-історичних процесів у різних етнічних середовищах; 7. з'ясувати рівень впливу етномаргіналізації, асиміляції, денационалізації на відносну стабільність етносу чи окремого етнофора тощо. 8. розкрити етнопсихічні механізми впливу етнічної картини світу на особливості світосприйняття і світорозуміння певної спільноти. 9. формування в аспірантів релевантного застосування набутих знань з етнопсихології у дослідженнях народознавчої тематики.
<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p>Рекомендована література:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бичко О.В. Профілі української ідентичності. Соціально-психологічний аналіз: монографія / О.В. Бичко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2007. – 281 с. 2. Данилюк І.В. Етнічна психологія як галузь наукового пізнання. Монографія. - Київ: Самміт-книга, 2010. — 432 с. 3. Львовичкіна А.М. Етнопсихологія: Навч. пос. – К.: МАУП, 2002. – 144 с. 4. Пірен М. Етнопсихологія: Підручник. — К., 2011. – 526с. 5. Савицька О.В. Етнопсихологія [Текст]: навч. посібник / Ольга Вікторівна Савицька, Л.М.Співак.– Рек. МОН.– К.: Каравела, 2011.– 264 с. 6. Павленко В. М. Етнопсихологія : підручник. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 448 с. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: навчальний посібник. – К.: Сфера, 1999. – 408 с. 7. Пірен М. І. Основи етнопсихології : підручник. – К. : Університет «Україна», 2011. – 526 с. https://cutt.ly/OEf0Vfl. 8. Цюняк О. П. Етнопсихологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. – Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2020. – 76 с. 9. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. — К: Знання, 2006 — 340с. 10. Балагутрак М.П. Генеза етнопсихології в Україні XIX століття: історико-етнологічний аспект [Текст]: монографія /Микола Петрович

	<p>Балагутрак.– Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007.– 224 с.</p> <p>11. John W. Berry, Ype H. Poortings, Marshall H. Segall, Pierre R. Dasen. Cross-Cultural Psychology: Research and Applications. Second edition - Cambridge University Press, 2002</p>
Тривалість курсу	150 год.
Обсяг курсу	50 годин аудиторних занять, з них 26 годин лекцій, 24 години практичних занять, та 100 годин самостійної роботи.
Очікувані результати навчання	<p>У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - предмет, завдання, основні періоди та етапи формування етнопсихологічної науки, чільні ідеї, концептуальні основи, їх представників, методика та найважливіші праці; - статичні характеристики етносу (психічний склад етносу, архетипи, ментальність, національний характер, національна свідомість, етнічна самосвідомість); - динамічні характеристики етносу, такі як національні почуття, етнічні стереотипи (автостереотипи, гетеростереотипи), етнічні установки; - закономірності протікання етнічних процесів; - особливості формування етнічної/національної ідентичності, свідомості та самосвідомості; - етнопсихічні чинники процесу адаптації, інкультурації, акультурації, маргіналізації, асиміляції; - психокультурні механізми міжетнічної взаємодії на рівні особистості, групи, спільноти; - етнопсихологічні чинники виникнення, протікання та вирішення міжетнічних конфліктів на рівні особистостей, груп, та спільнот. <p>вміти застосовувати різні методи для дослідження етнопсихологічних особливостей етносу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - теоретичні концепції етнопсихології для розуміння особливостей національної ментальності та архетипів. - наукові досягнення з питань формування національної свідомості; - методики діагностики рівня етнічної ідентичності; - методики адаптації особистості до іноетнічного оточення; - методики виявлення міжетнічного конфлікту; - психологічні засоби вирішення етнічних конфліктів на побутовому і суспільному рівнях; <p>Загальних: володіти знаннями про закономірності та особливості розвитку і функціонування етнічної спільноти й окремого етнофора в соціокультурному просторі. Здатність самостійно визначати рівень об'єктивності фактологічної основи етнопсихологічних досліджень, подій і явищ, динаміку їх протікання в у соціумі, встановлювати та оцінювати їх достовірність та репрезентативність. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження адаптації особистості до нового соціокультурного простору та збереження етнічної і національної ідентичностей.</p>

	Фахових: визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
Ключові слова	Етнологія, етнопсихологія, автостереотип етнічний, акультурація, архетип, білінгвізм, етнічна група, етнічна ментальність, етнічна самосвідомість, етнічна і національна ідентичність, етнічні установки, ксенофобія, маргінал, міжетнічна взаємодія, народний дух, нація, етнофор, толерантність, традиції, ціннісні орієнтації, характер,шовінізм.
Формат курсу	Очний
Теми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етнопсихологія як міждисциплінарна галузь знання. 2. Методи етнопсихологічної науки. 3. Історія становлення етнопсихології як науки. 4. Психологічна сутність «етносу» й «нації» в етнопсихології. 5. Психічний склад етносу, інтегральна суть ментальності і національного характеру. 6. Етнічна та національна самосвідомість. 7. Етнічні настановлення в етнопсихології. 8. Етнічні стереотипи, їх структура і зміст. Основні причини стереотипізації. 9. Міжетнічні конфлікти. Причини та умови виникнення міжетнічних конфліктів. 10. Чинники формування етнопсихології українців.
Необхідні обов'язкові попередні та супутні навчальні дисципліни	Етнологія, психологія, історія, культурологія, соціологія, фольклористика
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	лекції, презентації, бесіди, робота з науковою джерельною літературою; постановка проблемних питань, моделювання та розв'язання різноманітних психологічних завдань і проблемних ситуацій, психологічних тестів із застосуванням відповідних підходів, застосування міні-дискусії, виконання навчального проекту із використанням теоретичного матеріалу; робота малих творчих груп; самостійний пошук необхідної довідкової інформації в різноманітних електронних ресурсах; навчальна дискусія, моделювання етноконфліктної ситуації та міжнаціональної нетерпимості у процесі викладання курсу.
Необхідне обладнання	комп'ютер та лазерна указка.
Методи і критерії оцінювання	Поточний контроль (50%): усне опитування, виступи на семінарах, тест, колоквіум. Підсумковий контроль (50%): виконання модульної контрольної роботи за темою дисертаційної роботи, залік.
Питання до заліку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття етнопсихології. 2. Що вивчає етнопсихологія. 3. Предмет етнопсихології. 4. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є. 5. Концепція „народного духу” в німецькій філософії. 6. Психологія народів.

7. Розвиток етнопсихології в Україні.
8. Радянська культурно-історична школа.
9. Основні методологічні принципи етнопсихології.
10. Метод спостереження в етнопсихології.
11. Метод експерименту в етнопсихології.
12. Біографічний метод в етнопсихології.
13. Метод аналізу етнічних стереотипів.
14. Кроскультурний аналіз асоціацій.
15. Кольоровий тест стосунків.
16. Шкала соціальної дистанції.
17. Психологічна характеристика етнічних груп (національна свідомість і самосвідомість, національний характер, психічний склад етносу, ментальність, етнічна ідентичність).
18. Національна свідомість і самосвідомість.
19. Національний характер.
20. Ментальність як інтегральна етнопсихологічна ознака нації.
21. Етнічна ідентичність, компоненти етнічної ідентичності.
22. Етапи становлення етнічної ідентичності.
23. Види етнічної ідентичності.
24. Національний характер українців: визначення, основні ознаки.
25. Концепції українського національного характеру В. Яніва.
- 26.. Д. Чижевський про риси українського національного характеру.
27. Узагальнена концепція характеристик українців за В. Павленком і С. Тагліним.
28. Чинники українського національного характеру: екологічний, взаємодія з іншими народами, геополітичний, історичний, релігійний, сімейний.
29. Міжетнічні відносини.
30. Проблема етнічної установки в етнопсихології.
31. Етноцентризм як соціально-психологічне явище.
32. Етнічні стереотипи.
33. Автостереотипи і гетеростереотипи.
34. Поняття етнічної дискримінації, типи етнічної дискримінації.
35. Наслідки міжкультурних контактів для груп.
36. Денаціоналізація, деетнізація, етноцид (за О. В. Нельгою).
37. Етнічні конфлікти. Умови виникнення етнічних конфліктів.
38. Теорії виникнення етнічних конфліктів.
39. Види етнічних конфліктів.
40. Методи подолання етнічних конфліктів.
41. Поняття маргінальності та маргінальної особистості. Типологія маргінальності.
42. Проблема еміграції та маргінальність.
43. Расове змішання і „расовий гібрид”.
44. Мультикультурні ідентичності.
45. Поняття міжкультурної адаптації. Етапи процесу адаптації до нового культурного середовища.